

Особливу роль у фінансовій стабільності відіграє модель пенсійних накопичень із використанням складного відсотка. Громадяни відкладають 10-15% доходу на обов'язкові пенсійні плани, які продовжують приносити дохід навіть після виходу на пенсію. Пенсійна реформа супроводжувалася інформаційною кампанією і, попри складнощі впровадження, підтвердила свою ефективність [7].

Таким чином, дії, які вже заплановано Урядом реалізовувати в досліджуваній нами сфері, спрямовані на формування фінансово грамотних українців, які зможуть ефективно використовувати ресурси та трансформувати навички у роботі та повсякденному житті. Навчання з раннього віку сприятиме відповідальному ставленню до фінансів, а нові курси підвищать економічну активність і рівень підприємництва. Молоде покоління краще орієнтуватиметься у бюджетуванні, заощадженнях та цифрових фінансових послугах, а також уникатиме шахрайства. Співпраця з міжнародними організаціями та адаптація європейського досвіду допоможуть запровадити найкращі практики, посилюючи фінансову грамотність і стабільність в Україні.

Список використаних джерел:

1. Домбровська С. О. Сучасні методи формування фінансової грамотності населення України. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/1_Dombrovska_319_2022_5_14.pdf. (дата звернення: 05.11.2024)
2. Кожен 6 європеєць не має заощаджень: до чого тут Україна? URL: <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/finansovaya-gramotnost-v-evrosoyuzeuroki-dlya-ukrainy/>. (дата звернення: 28.11.2024)
3. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/zatverdzheno-natsionalnu-strategiyu-rozvitku-finansovoi-gramotnosti-do-2030-roku>. (дата звернення 05.11.2024)
4. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року URL: <https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/nbu-strategy-fingramotnosti-2030-compressed.pdf>. (дата звернення: 05.11.2024)
5. Семенюк А.І. Фінансова грамотність населення як основа фінансової безпеки держави URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12530/1/74-76.pdf>. (дата звернення: 06.11.2024)
6. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні 2021 URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf. (дата звернення 05.11.2024)
7. Як навчають фінансової грамоти у світі: досвід передових країн URL: https://24tv.ua/education/yak-navchayut-finansoviy-gramoti-sviti-dosvid-peredovih-novini-dnya_n1631855. (дата звернення: 28.11.2024)

Володимир Височанський, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ВКЛАДНИКИ ЧИ КРЕДИТОРИ?

Проблему стійкості банківської системи пов'язують із питанням системних ризиків. Це ризики, що виникають через можливість взаємозалежного або доміно-подібного краху фінансових установ, коли фінансові труднощі однієї установи можуть вплинути на інші через тісні зв'язки в банківській системі. Системні ризики зростають під час економічної нестабільності, відтоку капіталу, кризи ліквідності, і це загрожує стійкості всієї банківської системи. Якщо специфіка формування та використання капіталу окремого банку в значній мірі

залежать від ефективності його функціонування та стратегій розвитку бізнесу, то проблеми управління ліквідністю є типовими та мають теоретичне обґрунтування. Криза ліквідності розгортається в банку коли йому не вдається сформувати достатньо активів в ліквідній формі для термінового погашення зобов'язань. Управління ліквідністю передбачає планування погашення строкових зобов'язань відповідно до визначеного графіку. Воно суттєво ускладнюється відносно безстрокових зобов'язань, тому потребує ретельної уваги особливо в періоди зростання невизначеності в економіці.

В структурі зобов'язань типового комерційного банку найбільша частка припадає на депозити клієнтів, причому безстрокові зобов'язання являють собою вклади на вимогу. На відміну від строкових безстрокові вклади клієнти сприймають як аналог грошей через вільний доступ до них. З іншого боку, банки їх розглядають як окреме джерело ресурсів, що може бути використане від свого імені, на власний розсуд і ризик. При цьому банк повинен враховувати ймовірність раптового вилучення вкладів на вимогу клієнтами і формувати адекватний запас ліквідності для виконання зобов'язань в цій частині. В періоди непередбачуваних панічних настроїв серед вкладників банки звертаються за ресурсним підкріпленням до центрального банку, що свідчить про вразливість сучасної моделі банківської справи і залежність банків від рішень регулятора.

Хесус Уерта де Сото зауважує, що сучасні вклади до запитання принципово відрізняються за суттю від депозитів періоду становлення банківської діяльності. Першопочатково вклади оформлялися договором *depositum* (з лат. «щось довірене або надане для добросовісного збереження»), згідно з яким депонент розміщав кошти в депозитарії на невизначений строк, зберігав за собою право до ступу до них і міг вилучити їх на першу вимогу [1]. При цьому банк не міг розглядати їх як джерело ресурсів і використовувати на власні потреби, а вкладник оплачував послугу добросовісного збереження його коштів [2].

Сучасні депозити не відповідають їх первісній сутності. Вони розглядаються банками як джерело ресурсів і, відповідно, класифікуються як зобов'язання перед їх постачальниками. Клієнти, які відкривають строкові депозити, є кредиторами банку. Разом з цим, власники вкладів на вимогу займають нечітку диспозицію в дихотомії «володіння-вимога» відносно коштів на вкладі, що особливо проявляється в кризові часи регуляторних обмежень стосовно максимальної суми коштів доступної для вилучення з банківського рахунку. Припускаючи, що кошти в певному обсязі зберігатимуться на вкладах до вимоги постійно, банки використовують цей ресурс для надання нових позик, вдаючись до безготівкової емісії грошей. Це є важливий елемент політики кредитної експансії, яка, як довів Фрідріх Гаск, лежить в основі формування ділових циклів [3-5].

Для приведення вкладів на вимогу у відповідність до принципів матеріального права необхідно відновити їх первісну умову добросовісного збереження, що означає вільний доступ до них власника та виключає їх використання зберігачем на власні потреби. В сучасній конфігурації банківської системи це передбачатиме відкриття та обслуговування вкладів на вимогу виключно в центральному банку. При цьому банки оперуватимуть лише строковими депозитами, тобто позиками, отриманими від клієнтів-кредиторів, і перетворюються на справжніх посередників в кредиті. Вкладники (власники вкладів на вимогу) будуть більш впевнені у збереженні своїх коштів при гарантованому постійному доступі до них. Кредитори банків, натомість, розуміючи свою позицію постачальника ресурсів, стануть більш обачливими та вимогливими при виборі банка-позичальника. За таких умов криза ліквідності окремих банків не спричинятиме системної катастрофи, банки звільняться від надмірних вимог регулятора та краще відповідатимуть принципам класичного комерційного підприємства.

Чітке правове розмежування ролей клієнтів банків як вкладників і кредиторів у підсумку передбачатиме виконання функції емісії грошей виключно центральним банком і зниження ймовірності системних криз в банківській сфері, пов'язаних з браком ліквідності. Це

сприятиме пригніченню циклічності економіки; зниженню рівня невизначеності, попиту на гроші, інфляції та вартості позикового капіталу; і, в загальному, більш гармонійному розвитку ринкових відносин в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/search?q=deposit>.
2. Huerta de Soto, Jesus. Money, Bank Credit, and Economic Cycles. 3-rd English ed. Ludwig von Mises Institute, Auburn, 2012, p. 4.
3. Hayek F. A. The “Paradox” of Savings // *Economica*, No. 32, 1931. – pp. 125-169.
4. Hayek F. A. Monetary Theory and Trading Cycles. Sentry Press. New York, 1933.
5. Hayek F. A. Prices and Production. 2-nd ed. Augustus M. Kelly, Publishers. New York, 1935.

*Степан Голубка, д.е.н., професор
Національна академія управління, м. Київ*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Питання ефективної підтримки з боку держави розвитку національної економіки загалом та бізнесу, зокрема в часи глобалізаційних викликів, під час війни та повоєнного відновлення є дуже важливими і потребують детального висвітлення та аналізу.

Так, аналіз сутності програми «Доступні кредити 5-7-9%», як однієї із складових програми «Зроблено в Україні», її суттєвої ролі у підтримці національного бізнесу для отримання фінансових ресурсів в умовах глобальних викликів, спричинених економічною нестабільністю та повномасштабним вторгненням РФ в Україну показав, що в залежності від викликів змінювалися і пріоритетні напрямки державної підтримки. Як показує практика, Кабінетом Міністрів України внесено більше 35 змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 [1].

В умовах подолання наслідків повномасштабної війни РФ проти України одним із найпотужніших інструментом фінансової підтримки суб'єктів підприємництва є державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», створена з метою формування сприятливого інституціонального середовища для розвитку національного бізнесу. Механізм державної підтримки суб'єктів господарювання розроблено відповідно до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва [1] та реалізується Фондом розвитку підприємництва через відповідно уповноважені до умов Порядку банки [2]. Втім анонсовано, що у червні 2024 року Верховною Радою України прийнято за основу проект Закону України про Національну установу розвитку [3]. Таким чином, передбачається створення цієї інституції, «яка виконуватиме функції із забезпечення фінансової та іншої підтримки розвитку та відбудови економіки України» [4] завдяки реорганізації Фонду розвитку підприємництва.

Аналіз ефективності та результативності державної підтримки за програмою банківського кредитування суб'єктів підприємництва «Доступні кредити 5-7-9%», зокрема показав, що найбільший обсяг кредитів – 61,3 млрд грн - надано суб'єктам підприємництва для поповнення обігових коштів, тоді як на інвестиційні цілі – 19,0 млрд грн. Кредитні кошти, спрямовані на антивоєнний напрям, становили 57,4 млрд грн, на підтримку посівної кампанії – 38,5 млрд грн. При цьому відбулося значне зміщення сегментів надання державної підтримки, а саме: від суб'єктів мікро- та малого підприємництва до середнього і великого [5]. Слід відмітити, що найбільші обсяги підтримки були надані за такими напрямками: сільське господарство – 12,9 млрд грн, оптова і роздрібна торгівля – 6,8 млрд грн, переробна